

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ГАЛУЗІ ПРАВА

УДК 378.091.33:17.022.1

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.3/28>

Бортняк К. В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Добрянська Н. В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

Захожай З. В.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВАГОМИЙ ЧИННИК ЯКІСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається значення академічної доброчесності як чинника, що впливає на якість вищої освіти, а також аналізуються правові аспекти її забезпечення в контексті української освітньої системи. Особливу увагу приділено ролі законодавчих ініціатив і внутрішніх політик університетів у формуванні культури доброчесності серед учасників освітнього процесу. Вказано, що з огляду на важливість цієї теми, дослідження академічної доброчесності є необхідним для розробки ефективних інструментів її впровадження та підтримки. Адже саме від рівня доброчесності залежить не лише репутація конкретного навчального закладу, але й конкурентоспроможність національної системи освіти на міжнародній арені.

Встановлено, що академічна доброчесність є фундаментальною складовою сучасної системи вищої освіти, яка забезпечує її якість, довіру суспільства та відповідність міжнародним стандартам. Умотивовано, що академічна доброчесність визначає етичні стандарти поведінки студентів, викладачів та адміністративного персоналу. Дотримання принципів чесності, прозорості, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності є ключовим для формування культури доброчесності в освітніх установах. У цьому контексті наголошено на важливості створення ефективних механізмів для запобігання академічним порушенням, таким як плагіат, фабрикація даних чи шахрайство. Підкреслено важливість впливу академічної доброчесності на якість освіти, оскільки відсутність порушень у навчальному процесі сприяє об'єктивному оцінюванню знань студентів, стимулює їх до самостійного мислення та розвитку критичного аналізу. Це, у свою чергу, підвищує рівень компетентності випускників та їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Наголошено на важливості правових аспектів забезпечення академічної доброчесності, адже законодавче регулювання цього питання є важливим для створення правового поля, що гарантує дотримання етичних норм у навчальному процесі. Підкреслено, важливу роль формування культури академічної доброчесності через освітні програми та інформаційно-просвітницькі заходи. Встановлено, що для забезпечення академічної доброчесності необхідно комплексно підходити до цього питання, поєднуючи правове регулювання, освітні ініціативи та етичне виховання, що дозволить створити умови для розвитку якісної і конкурентоспроможної вищої освіти в Україні.

Ключові слова: вища освіта, академічна доброчесність, етичні принципи, конкурентоспроможність, правове регулювання інтелектуальної власності, плагіат, фабрикація, шахрайство, відповідальність.

Постановка проблеми. Академічна доброчесність є фундаментальною складовою освітнього процесу, яка визначає якість здобуття знань,

формування професійних компетенцій та розвиток етичних принципів у студентів і викладачів. У сучасному світі, де інформація набуває все

більшого значення, питання забезпечення достовірності, прозорості та чесності в академічному середовищі стає одним із ключових пріоритетів для освітніх установ.

Вища освіта відіграє вирішальну роль у підготовці фахівців, здатних відповідати на виклики глобалізованого суспільства. Проте досягнення цієї мети неможливе без дотримання принципів академічної доброчесності, які охоплюють такі аспекти, як уникнення плагіату, забезпечення об'єктивності оцінювання, етична поведінка в наукових дослідженнях та дотримання авторських прав. Ці принципи не лише сприяють формуванню високої культури навчання, але й виступають основою для створення довіри до освітніх інституцій.

Отже, з огляду на важливість цієї теми, дослідження академічної доброчесності є необхідним для розробки ефективних інструментів її впровадження та підтримки. Адже саме від рівня доброчесності залежить не лише репутація конкретного навчального закладу, але й конкурентоспроможність національної системи освіти на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, дотичні до вказаної нами проблематики загалом та в окремих її аспектах стали предметом дослідження багатьох вчених з огляду на їх актуальність та вагомість для подальшого розвитку сучасної української вищої освіти. З-поміж них гострою питання вирізняються праці А. Артюхова, А. Берлача, А. Боровика, Б. Буяка, О. Дніпрова, О. Дрозда, Т. Коломоєць, М. Легенького, Н. Литвин, У. Парпан, С. Петкова, Л. Сороки, Т. Фінікова, І. Хомишин, Н. Христинченко, І. Шопіної та багатьох інших.

Постановка завдання. Мета статті полягає у дослідженні академічної доброчесності як вагомого чинника якісної вищої освіти та з'ясування можливих напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Академічна доброчесність є фундаментальною складовою сучасної системи вищої освіти, яка забезпечує її якість, ефективність і суспільну довіру. Вона охоплює принципи чесності, прозорості, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності, які є основою для створення й поширення знань. У контексті глобалізації та зростання конкуренції між університетами академічна доброчесність стає не лише моральною вимогою, а й стратегічним чинником розвитку освітніх установ.

Необхідність реформування всіх складових системи освіти в Україні, зокрема вищої освіти,

на думку В. Зінченка, обумовлена процесами євроінтеграції та необхідністю приведення національних дипломів у відповідність до європейських стандартів. Реалізація якісних змін у сфері вищої освіти потребує розробки нових підходів до організації освітнього процесу, впровадження сучасних механізмів комунікації в закладах вищої освіти, а також підвищення рівня викладання та навчання. Ключовим елементом функціонування вищої школи як соціального інституту є забезпечення академічної доброчесності [1, с. 199].

Академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів і норм поведінки, які регулюють діяльність учасників освітнього процесу: студентів, викладачів, науковців та адміністрації закладів освіти. Основними елементами академічної доброчесності є:

1. Запобігання плагіату – недопущення використання чужих текстів, ідей чи результатів досліджень без належного цитування.

2. Чесність у виконанні завдань – самостійне виконання навчальних і наукових робіт.

3. Прозорість оцінювання – об'єктивне й справедливе оцінювання знань студентів.

4. Відповідальність за результати – усвідомлення наслідків порушення академічних норм.

Ці принципи є універсальними й водночас адаптованими до специфіки кожної освітньої системи. З. М. Сельменська та Л. Г. Хамула наголошують, що впровадження міжнародних академічних стандартів і принципів академічної доброчесності в українських наукових та освітніх установах є надзвичайно актуальним. Це обумовлено тим, що у світовій академічній спільноті фундаментальні цінності академічної доброчесності відіграють ключову роль [2, с. 11].

Якість вищої освіти залежить не лише від змісту навчальних програм чи професійності викладачів, але й від етичних стандартів, які дотримуються в освітньому процесі. Академічна доброчесність сприяє формуванню таких ключових аспектів:

1. Довіра до освітніх установ. Університети, які активно впроваджують політику академічної доброчесності, здобувають довіру і серед студентів, і серед роботодавців та наукової спільноти.

2. Формування професійної етики. Студенти, виховані в умовах академічної доброчесності, переносять ці принципи у свою професійну діяльність, що сприяє розвитку етичного бізнесу та соціально відповідальної науки.

3. Підвищення академічної репутації. Заклади

освіти, які дотримуються високих стандартів доброчесності, мають більше шансів на міжнародне визнання та залучення іноземних студентів.

4. Запобігання корупції. Академічна доброчесність є потужним інструментом боротьби з корупційними практиками у сфері освіти.

У контексті останнього аспекта, варто погодитися з позицією Т. Фінікова, що в умовах сучасного українського суспільства корупція, формування академічного середовища на основі хибних моральних принципів, поширення масової девіантної поведінки серед учасників та зацікавлених сторін цієї сфери отримують постійні стимули для свого розвитку через різкі соціальні зміни та невизначеність у системі ідеалів і орієнтирів, професійних стандартів та регуляторних норм. Це зумовлено суттєвим зниженням рівня керованості суспільством, дисбалансом у функціонуванні державних інституцій управління та слабкістю громадянського суспільства [3, с. 20].

Незважаючи на очевидні переваги, впровадження академічної доброчесності стикається з низкою викликів:

1. Низький рівень правосвідомості. У деяких країнах студенти та викладачі мають недостатнє розуміння важливості дотримання академічних норм.

2. Відсутність ефективних механізмів контролю. Університети часто не мають достатніх ресурсів для перевірки робіт на плагіат чи моніторингу інших порушень.

3. Суспільний тиск. У культурному середовищі з низьким рівнем довіри до освітніх установ академічна доброчесність може бути сприйнята як формальність.

4. Технологічні виклики. З розвитком цифрових технологій зростає ризик використання штучного інтелекту для створення некоректних академічних робіт.

Юридичне забезпечення реалізації політики академічної доброчесності є важливою складовою освітнього процесу в Україні. Законодавчі акти країни встановлюють обов'язковість дотримання принципів академічної доброчесності для всіх учасників освітньої діяльності. Зокрема:

1. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [4] визначає академічну доброчесність як один із фундаментальних принципів освітньої діяльності, що забезпечує її якість та етичність.

2. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII [5] передбачає заходи відповідальності за порушення норм академічної

доброчесності, включаючи анулювання результатів навчання або звільнення з посади.

3. Закони України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 року № 848-VIII [6] та «Про авторське право і суміжні права» від 1 грудня 2022 року № 2811-IX [7] містять положення щодо захисту інтелектуальної власності, що є ключовим аспектом дотримання академічної доброчесності.

4. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, накази Міністерства освіти і науки України та інші підзаконні документи регулюють стандарти освітньої та наукової діяльності. Серед них особливе місце займає «Етичний кодекс ученого України», схвалений Постановою загальних зборів Національної академії наук України від 15 квітня 2009 року № 2 [8], який визначає етичні зобов'язання вчених у їхніх професійних ролях, таких як дослідник, автор, керівник, викладач, консультант чи експерт.

5. Локальні нормативні акти університетів, такі як кодекси честі та положення про запобігання плагіату, деталізують механізми впровадження принципів академічної доброчесності. Наприклад, окремі університети розробляють власні регламентуючі документи для забезпечення етичної поведінки учасників освітнього процесу. Ці нормативно-правові засади утворюють комплексний механізм регулювання академічної доброчесності, спрямований на підтримання високих стандартів в освітній та науковій діяльності. До прикладу, у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського діє Кодекс академічної доброчесності цього ЗВО, у якому, зокрема, визначено види порушень академічної доброчесності, основні засади академічної доброчесності, політику університету щодо запобігання порушень академічної доброчесності і, що важливо, відповідальність за порушення академічної доброчесності, а також інші питання [9].

Натомість, вважаємо, що для підвищення ефективності політики академічної доброчесності необхідно враховувати такі аспекти:

1. Освітні заходи. Проведення семінарів, тренінгів та лекцій для студентів і викладачів про важливість дотримання етичних стандартів.

2. Технологічні рішення. Використання спеціалізованого програмного забезпечення для перевірки на плагіат та аналізу робіт.

3. Стимулювання доброчесної поведінки. Впровадження системи заохочень для студентів і викладачів, які демонструють високий рівень етичної поведінки.

4. Міжнародне співробітництво. Обмін досвідом із закордонними університетами щодо впровадження політики академічної доброчесності.

Отже, академічна доброчесність є невід'ємною складовою якісної вищої освіти, яка сприяє формуванню етичного суспільства, розвитку науки та підвищенню конкурентоспроможності освітніх установ на міжнародній арені. Її впровадження потребує комплексного підходу, який включає освітні, технологічні та юридичні механізми. Лише через системну роботу в цьому напрямку можна забезпечити стійкий розвиток вищої освіти та її відповідність сучасним вимогам суспільства. Адже, як слушно зазначають Т. О. Лях та В. О. Одіарі, забезпечення високої якості та авторитетності наукових досліджень можливе лише за умови добросовісного виконання дослідницького процесу, що виключає використання неприйнятних практик, які суперечать принципам академічної доброчесності. Відтак, університетська спільнота має концентрувати свої зусилля на запобіганні, протидії та усуненні проявів академічної недоброчесності. Це може бути досягнуто шляхом впровадження освітніх заходів, наставництва, а також створення позитивного, сприятливого й доброчесного середовища для навчання та наукових досліджень [10, с. 134].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище беззаперечно можемо визнати, що академічна доброчесність є фундаментальною складовою сучасної системи вищої освіти, яка забезпечує її якість, довіру суспільства та відповідність міжнародним стандартам.

Передусім варто вказати, що академічна доброчесність визначає етичні стандарти поведінки студентів, викладачів та адміністративного персоналу. Дотримання принципів чесності, прозорості, відповідальності та поваги до інтелектуальної власності є ключовим для формування культури доброчесності в освітніх установах. У цьому контексті важливим є створення ефективних механізмів для запобігання академічним порушенням, таким як плагіат, фабрикація даних чи шахрайство.

Другим важливим аспектом є вплив академічної доброчесності на якість освіти. Відсутність порушень у навчальному процесі сприяє об'єктивному оцінюванню знань студентів, стимулює їх до самостійного мислення та розвитку критичного аналізу. Це, у свою чергу, підвищує рівень компетентності випускників та їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Доцільно також наголосити на важливості правових аспектів забезпечення академічної доброчесності, адже законодавче регулювання цього питання є важливим для створення правового поля, що гарантує дотримання етичних норм у навчальному процесі. Зокрема, необхідно вдосконалювати нормативно-правові акти, що стосуються захисту авторських прав, процедури перевірки наукових робіт на плагіат, а також дисциплінарної відповідальності за порушення принципів доброчесності.

Крім того, важливу роль відіграє формування культури академічної доброчесності через освітні програми та інформаційно-просвітницькі заходи. Викладачі та адміністрація мають бути прикладом для студентів, демонструючи своїм власним поведінковим кодексом важливість дотримання етичних стандартів. Систематичне впровадження тренінгів, семінарів і лекцій з питань академічної доброчесності сприятиме підвищенню обізнаності всіх учасників освітнього процесу.

Відтак, можемо констатувати, що академічна доброчесність є не лише етичним принципом, але й стратегічним чинником розвитку якісної освіти. Її дотримання забезпечує довіру до результатів навчання, сприяє формуванню професійної етики та підвищує репутацію освітніх закладів на міжнародному рівні. Отож, для забезпечення академічної доброчесності необхідно комплексно підходити до цього питання, поєднуючи правове регулювання, освітні ініціативи та етичне виховання. Лише через системний підхід можливо створити умови для розвитку якісної і конкурентоспроможної вищої освіти в Україні.

Список літератури:

1. Зінченко В. Академічна доброчесність як основа сучасного процесу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Т. 3. С. 198–205.
2. Сельменська З. М., Хамула О. Г. Академічна доброчесність основний чинник якості освіти. *Академічна доброчесність: виклики сучасності* / Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава, 2019. С. 11–13.
3. Фініков Т. Академічна доброчесність: глобальний контекст та національна потреба. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / Міжнарод. благод. фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.

4. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
5. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004
6. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 57. Ст. 166.
8. Етичний кодекс ученого України: схвалений Постановою загальних зборів Національної академії наук України від 15 квітня 2009 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text>
9. Кодекс академічної доброчесності Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського: затверджено Вченою радою Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського від 27.12.2024 року, протокол № 6. URL: <https://surl.lu/hnxeah>
10. Лях Т. О., Одіарі В. О. Основні принципи академічної доброчесності в Україні та світі: правові норми і профілактика їх порушень. *Abstracts of XXV International Scientific and Practical Conference* (26–27 червня 2023 р.). Рр. 129–135. Warsaw, Poland. URL: <https://surli.cc/zqdkbu>

Bortniak K. V., Dobrianska N. V., Zakhozha Z. V. ACADEMIC INTEGRITY AS A SIGNIFICANT FACTOR IN QUALITY HIGHER EDUCATION

The article considers the importance of academic integrity as a factor affecting the quality of higher education, and also analyzes the legal aspects of its provision in the context of the Ukrainian educational system. Particular attention is paid to the role of legislative initiatives and internal policies of universities in forming a culture of integrity among participants in the educational process. It is indicated that, given the importance of this topic, the study of academic integrity is necessary to develop effective tools for its implementation and support. After all, it is not only the reputation of a particular educational institution that depends on the level of integrity, but also the competitiveness of the national education system in the international arena. It is established that academic integrity is a fundamental component of the modern higher education system, which ensures its quality, public trust and compliance with international standards. It is motivated that academic integrity determines the ethical standards of behavior of students, teachers and administrative staff. Adherence to the principles of honesty, transparency, responsibility and respect for intellectual property is key to forming a culture of integrity in educational institutions. In this context, the importance of creating effective mechanisms to prevent academic violations, such as plagiarism, data fabrication or fraud, is emphasized. The importance of the impact of academic integrity on the quality of education is emphasized, since the absence of violations in the educational process contributes to an objective assessment of students' knowledge, stimulates them to independent thinking and the development of critical analysis. This, in turn, increases the level of graduates' competence and their competitiveness in the labor market.

The importance of the legal aspects of ensuring academic integrity is emphasized, since legislative regulation of this issue is important for creating a legal field that guarantees compliance with ethical norms in the educational process. The important role of forming a culture of academic integrity through educational programs and information and educational activities is emphasized. It is established that to ensure academic integrity, it is necessary to take a comprehensive approach to this issue, combining legal regulation, educational initiatives and ethical education, which will create conditions for the development of high-quality and competitive higher education in Ukraine.

Key words: higher education, academic integrity, ethical principles, competitiveness, legal regulation of intellectual property, plagiarism, fabrication, fraud, responsibility.